

L'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona: una institució al servei del patrimoni, la informació, la recerca i la cultura (1917-2017)

Sebastià Riera i Viader

Comissari de l'exposició *El Centenari de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona*

L'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona és una institució arxivística i cultural centenària dedicada a la conservació del patrimoni documental de la ciutat i a l'impuls de la recerca i la divulgació històrica. És un dels centres que configuren l'Arxiu Municipal de Barcelona, juntament amb l'Arxiu Municipal Contemporani, l'Arxiu Fotogràfic i els deu arxius de districte.

L'any 2017 l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona complí 100 anys, per tant el present article s'inicia amb l'exposició de la trajectòria històrica de la institució, en la qual destaca la figura d'Agustí Duran i Sanpere, fundador i director durant quaranta anys del centre. A continuació s'explica com l'Arxiu Històric ha realitzat amb gran professionalitat les funcions que li han estat assignades (conservar, descriure i difondre el patrimoni documental i la història de Barcelona), fins a convertir-se en un centre cultural de referència a nivell nacional i internacional. Finalment es fa una relació dels principals fons que custodia l'Arxiu Històric (documentals, bibliogràfics, hemerogràfics) i com ha impulsat la recerca i la difusió de la història de Barcelona.

TRAJECTÒRIA HISTÒRICA

Els orígens (1917-1923)

Les primeres activitats de l'Arxiu Municipal de Barcelona es remunten al segle XIII, quan es va dotar la ciutat d'un règim de govern local propi en virtut del privilegi concedit per Jaume I l'any 1249. L'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, per la seva part, es va constituir el 1917 arran de la decisió presa per l'Ajuntament de Barcelona de dividir el fons documental municipal en dos, un d'històric i un d'administratiu, segons el projecte de qui en va ser fundador i primer director, Agustí Duran i Sanpere.

Fig.1. Agustí Duran i Sanpere vers 1923. Fotografia procedent del llibre de J.M. Muñoz *Agustí Duran i Sanpere. Temps i memòria*, ed. Proa 2004.

L'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona: una institució al servei del patrimoni, la informació, la recerca i la cultura (1917-2017)

Sebastià Riera i Viader

La fundació de l'Arxiu Històric va ser molt ben rebuda en el món cultural barceloní. El patrimoni original aviat es va incrementar amb llegats privats importants, com el del bibliògraf Eduard Toda (1922), format per més de sis mil volums d'obres de tema hispànic i llibres de viatges publicats a l'estranger, a més de documents originals relacionats amb el viatger Alí Bei. Un altre llegat excepcional va ser el d'Agustí Massana (1923), amb uns quatre mil llibres d'indumentària i arts sumptuàries. Aquests dos llegats van ser instal·lats en sales especials dedicades a la memòria dels benefactors. Un tercer ingrés destacat va ser el dipòsit de la documentació del Consistori dels Jocs Florals de Barcelona, efectuat el 1922.

En aquest context l'Arxiu Històric es va convertir ben aviat en un centre arxivístic, patrimonial i cultural de referència, amb projecció nacional i internacional per l'interès de la documentació que conservava.

La Casa de l'Ardiaca

La seu de l'Arxiu Històric és la Casa de l'Ardiaca, antiga residència d'aquesta dignitat eclesiàstica edificada aprofitant una part de la muralla romana. A finals del segle xv va ser reconstruïda per l'ardiaca Luís Desplà en estil gòtic amb elements renaixentistes. Desamortitzada al segle XIX, va passar a mans de propietaris privats, que van completar el pati en forma de claustre, segons projecte de l'arquitecte Josep Garriga del 1870. El 1895 va esdevenir la seu del Col·legi d'Advocats de Barcelona i d'aquesta època és la bústia modernista dissenyada per Lluís Domènech i Montaner.

Fig. 2. Remodelació de la façana de l'avinguda de Catedral de la Casa de l'Ardiaca, 1958. AFB_Urb_3098. Autor desconegut.

El 1920 l'Ajuntament de Barcelona va adquirir l'edifici per instal·lar-hi l'Arxiu Històric de la Ciutat, i l'immoble va ser rehabilitat per l'arquitecte Josep Goday. El 1924 la Casa de l'Ardiaca va ser declarada Monument Nacional per l'Estat espanyol. Aprofitant l'obertura de l'avinguda de la Catedral i l'enderroc de les cases adossades a la part exterior de la muralla, entre 1955 i 1962 es van remodelar les façanes sota la direcció de l'arquitecte Adolf Florensa. Finalment, la Casa de l'Ardiaca ha estat objecte d'una reforma integral (1991-1998) per consolidar l'edifici i millorar les condicions de treball, de conservació i consulta de la documentació, segons el projecte dels arquitectes Roser Amadó i Lluís Domènech.

Dificultats i consolidació (1923-1931)

Després d'un període inicial de gran activitat, els primers temps de la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) van ser difícils. La rehabilitació de la Casa de l'Ardiaca es va alen- tir, i es van suspendre les publicacions històriques en català, com el *Dietari de l'Antich Consell Barceloní*, la revista *Recull de Documents i Estudis* –que va treure tres fascicles entre el 1920 i el 1923, un d'ells amb la *Crònica del Racional (1334-1417)*– o el *Llibre de les Solemnitats de Barcelona*, l'edició del qual havia estat preparada per Agustí Duran i Sanpere i Josep Sanabre, i que finalment va ser publicat en dos volums (un el 1930 i l'altre el 1949) per la Institució Patxot.

La situació va anar millorant, i la visita que Alfons XIII va fer a l'Arxiu el 1928 va confir- mar que les noves autoritats confiaven en Duran i Sanpere. En aquest aspecte, va tenir una gran importància la participació de l'Arxiu Històric en l'Exposició Internacional de la Premsa, celebrada a Colònia el 1928, on es van exposar diversos exemplars de periòdics barcelonins dels segles XVIII i XIX.

L'Arxiu Històric també es va beneficiar de la celebració de l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929. Es van adquirir manuscrits, gravats i llibres per ser exposats en el Pavelló Ciutat de Barcelona, obres que, en acabar-se el certamen, van passar a formar part dels fons de l'Arxiu. A més, es va continuar ampliant el patrimoni amb llegats com els de la documentació de l'escriptor Ignasi Iglésias o la del Gremi de BarreTERS (tots dos ingressats el 1930).

La Segona República i la Guerra Civil (1931-1939)

L'establiment d'un govern municipal republicà va suposar per a l'Arxiu Històric el reco- neixement del seu paper cabdal en la gestió del patrimoni documental català. El 1931 la Generalitat de Catalunya va encomanar a la secció d'Arxiu fotogràfic de l'Arxiu l'elabo- ració d'una «Crònica gràfica» dels esdeveniments que tenien lloc a tot el país. Per la seva

L'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona: una institució al servei del patrimoni, la informació, la recerca i la cultura (1917-2017)

Sebastià Riera i Viader

banda, Agustí Duran i Sanpere va ser nomenat director de la Secció d'Arxius Documentals del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya (1936).

Fig. 3. Visita a l'Arxiu de Francesc Macià, president de la Generalitat de Catalunya, 15/10/1931. AFB_bcn004391. Josep Domínguez Martí.

El patrimoni de l'Arxiu es va continuar ampliant amb donacions, com els fons del Gremi de Sabaters (1931) i del Gremi d'Hortolans (1932), així com el llegat de Rossend Serra i Pagès (1932) especialitzat en folklore. També es va impulsar la difusió cultural organitzant exposicions com la de «Visions de la Barcelona vuitcentista» de Lola Anglada (1933) o les d'homenatge a Pau Casals (1934) o a Apelles Mestres (1934), aquest darrer un dels gran benefactors de la institució.

La Guerra Civil (1936-1939) va afectar molt l'Arxiu Històric. Agustí Duran i Sanpere, com a cap de la Secció d'Arxius de la Generalitat de Catalunya, va haver d'actuar per salvar el patrimoni documental del país. Davant la gravetat dels desordres provocats per l'esclat del conflicte bèl·lic i l'inici d'un procés revolucionari, la Generalitat de Catalunya va decidir confiscar tota la documentació anterior al segle XIX, tant si estava en mans d'institucions públiques com de propietaris privats. La finalitat d'aquesta mesura era protegir el patrimoni documental català dels perills de la guerra traslladant la documentació a llocs segurs. Aquesta tasca, d'una importància cultural extraordinària, es va confiar a Duran i Sanpere i al personal voluntari de l'Arxiu Històric.

Per custodiar la gran quantitat de documentació en situació de risc, el Servei de Protecció dels Arxius de Catalunya va poder disposar de diversos edificis, entre els quals l'antic convent de l'Esperança del carrer de la Palma de Sant Just de Barcelona, el Palau Episcopal de Barcelona i el monestir de Pedralbes, edificis que d'aquesta manera també van quedar protegits.

Fig. 4. Destrosses a la galeria de la tercera planta de l'Arxiu a causa dels bombardeigs de l'any 1938. AFB_C_015_112. Autor desconegut.

L'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona: una institució al servei del patrimoni, la informació, la recerca i la cultura (1917-2017)

Sebastià Riera i Viader

Pel que fa referència a l'Arxiu Històric, en un primer moment la documentació es va instal·lar als soterranis i a la planta baixa de la Casa de l'Ardiaca perquè estigués més protegida. Durant els Fets de Maig del 1937, i malgrat la proximitat amb el Palau de la Generalitat, la intervenció decidida de Duran i Sanpere va aconseguir que els desperfectes fossin de poca consideració. En canvi, els bombardeigs que va patir Barcelona van ser més destructius; concretament el que es va produir el 19 de juliol de 1938 va causar greus desperfectes a la galeria de la tercera planta, que donava al pati, i a la sala annexa; els documents, però, mai no van estar en perill gràcies a les mesures preventives que s'havien pres. Amb tot, es va fer evident que calia traslladar la documentació fora del centre de la ciutat. Així els fons documentals es van ubicar a la casa Trias de Viladrau, al Montseny, i els fons bibliogràfics a la casa Grassot-Maspons del carrer de Sant Gervasi número 45 de Barcelona fins a la fi de la guerra.

A part de la col·laboració amb el Servei d'Arxius de la Generalitat de Catalunya, l'Arxiu Històric va jugar un altre paper important en la protecció del patrimoni: molts ciutadans que veien perillar la integritat de fons i col·leccions valuoses si els conservaven en els seus domicilis, els donaven a l'Arxiu per evitar-ne la destrucció; és el cas, per exemple, de Joan Oller Rabasa que va donar els papers personals –amb un riquíssim epistolari– i la biblioteca del seu pare, l'escriptor Narcís Oller.

També es va poder mantenir mínimament l'activitat científica: a la primavera del 1937 Duran i Sanpere va pronunciar la conferència *La sculpture gothique en Catalogne* en el marc de l'Exposició d'Art Medieval Català exhibida al Jeu de Paume de París. D'altra banda, al mes d'agost del 1938 Duran i Sanpere va assistir al VIII Congrés de Ciències Històriques, celebrat a Zuric, on va presentar una comunicació sobre el salvament del patrimoni documental de Catalunya durant la Guerra Civil.

A més de la ingent tasca de salvament d'arxius efectuada per Duran i Sanpere i pel personal voluntari de l'Arxiu Històric, encara es van poder emprendre altres iniciatives per pal·liar les conseqüències més negatives de la guerra: al setembre del 1936 es va obrir una sala de lectura per a infants per atendre els nens que no havien pogut ser escolaritzats a causa del conflicte bèl·lic.

La represa: la primera etapa de l'Institut Municipal d'Història (1939-1957)

Acabada la Guerra Civil, el *Servicio de Recuperación* del règim franquista es va ocupar de què la documentació salvada tornés als seus propietaris. Molts, agraïts per l'obra feta per Duran i Sanpere i els seus col·laboradors, van decidir donar-la definitivament a l'Arxiu Històric. No va ser tant benèvola l'actitud de les noves autoritats amb Duran i

Sanpere: va ser suspès temporalment de les seves funcions professionals, va ser jutjat per un tribunal militar, que el va absoldre, i va ser sotmès a un procés de depuració com a funcionari municipal, que va ser sobresegit. Finalment, al mes de febrer de 1940 es va poder reincorporar a la direcció de l'Arxiu Històric, on es van reprendre les activitats habituals.

El 1943 es va crear l'Institut Municipal d'Història, que incloïa, a més de l'Arxiu Històric, el Museu d'Història de la Ciutat, el Servei d'Investigacions Arqueològiques i el Museu d'Indústries i Arts Populars del Poble Espanyol. L'amplitud d'objectius de l'entitat responia a la personalitat polifacètica del seu fundador, Agustí Duran i Sanpere, alhora arxiver, arqueòleg, historiador de l'art i etnòleg.

El nou Institut va preservar la integritat de la premsa republicana publicada a Barcelona abans del 1939, i a més va aplegar propaganda i publicacions de l'oposició democràtica clandestina i de l'exili republicà que van sortir a la llum amb el restabliment de la democràcia.

Un dels propòsits de l'Institut va ser divulgar la història de la ciutat entre el gran públic. Es va fer d'una manera molt innovadora: cada setmana Ràdio Barcelona emetia el programa *Barcelona. Divulgación Histórica*, que es va mantenir en antena durant trenta anys (1944-1974). Els guions més interessants, obra de reconeguts historiadors o dels mateixos tècnics de l'Arxiu, es van publicar amb el mateix títol que el programa de ràdio (14 volums entre el 1945 i el 1974). També en relació amb aquest programa el 1946 es va fundar l'associació *Amics de Barcelona Històrica i Monumental* per visitar llocs i assistir a activitats d'interès cultural.

D'altra banda, es van continuar rebent llegats importants, com els dels escriptors Prudenci Bertrana (1943) i Josep Maria López-Picó (1955), o un llibre d'hores del segle xv del pintor Bernat Martorell, donació d'Apel·les Mestres (1948).

La segona etapa de l'Institut Municipal d'Història (1957-1981)

En produir-se la jubilació d'Agustí Duran i Sanpere, l'Institut Municipal d'Història va ser dividit en dues parts: Frederic Udina es va fer càrrec del Museu d'Història de la Ciutat i de les excavacions arqueològiques, mentre que Pere Voltes va ser nomenat director de l'Arxiu Històric i del Museu d'Indústries i Arts Populars. Pere Voltes, que tenia bona relació amb les autoritats franquistes i va poder disposar de recursos econòmics més quantiosos, va dedicar una atenció especial a les publicacions. A més d'una primera *Guía catálogo del Instituto Municipal de Historia de Barcelona* (1965), de caràcter sumari, l'Arxiu va editar la revista *Documentos y Estudios* (1961-1978), amb treballs arxivístics destinats a facilitar la labor dels investigadors. També es va reprendre la publicació del

L'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona: una institució al servei del patrimoni, la informació, la recerca i la cultura (1917-2017)

Sebastià Riera i Viader

Dietari de l'Antich Consell Barceloní, interrompuda des del 1922; els volums 18 al 28 es van editar entre els anys 1965 i 1975. Simultàniament es van publicar els *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña* (21 volums entre els anys 1968 i 1980), de caràcter més miscel·lani.

Fig. 5. El director Pedro Voltès i l'arxiver Josep Serra Rosselló en un dels dipòsits de documentació de l'Arxiu, 1/3/1960. AFB_C_016_334. Pérez de Rozas.

Entre les activitats de difusió d'aquesta etapa va destacar la commemoració del quart centenari de la mort de l'emperador Carles V, que es va celebrar amb una exposició i l'edició de diversos llibres.

Els anys de la Transició (1981-1989)

L'establiment d'un Ajuntament de Barcelona democràtic va comportar canvis importants en les polítiques municipals: en el cas de l'Arxiu Històric, el nomenament de Jaume Sobrequés com a director per renovar la institució. Tant Jaume Sobrequés, que va exercir el càrrec entre el 1981 i el 1984, com els altres directors i directores d'aquesta època (Montserrat Condomines, 1984-1985; Sebastià Riera, 1986-1987; Anna Maria Adroer, 1988-1989) van impulsar la projecció exterior de l'Arxiu, sense oblidar les millores en l'organització interna.

En aquest període es va poder fer realitat un antic projecte de Duran i Sanpere, l'anomenat «arxiu de la paraula»; així, el 1983 es va crear l'Àmbit de Fons Orals, a partir del llegat dels testimonis sobre la Guerra Civil espanyola aplegats per l'historiador Ronald

Fraser. A més, des del 1989 es va publicar la revista *Historia y Fuente Oral* –que a partir del 1996 es va anomenar *Historia, Antropología y Fuentes Orales*–, pionera de l'especialitat en el món cultural hispànic.

Fig. 6. Inauguració del Primer Congrés d'Història del Pla de Barcelona, 12/11/1982.
AFB_C_016_605. Pérez de Rozas.

Quant a la descripció dels fons, es va publicar la *Guia-catàleg de l'Institut Municipal d'Història* (1983), que ampliava notablement la *Guia* del 1965. Per fomentar la recerca, el 1982 es va celebrar el I Congrés d'Història del Pla de Barcelona, seguit del II Congrés el 1985, una iniciativa que ha tingut continuïtat fins al present. Pel que fa referència a la difusió, a més de l'organització de nombroses exposicions, moltes de temàtica política atès el període de transició de la dictadura franquista a la democràcia que es vivia, des del 1977 es van impartir cursos d'història de Catalunya i de Barcelona que van tenir un gran ressò i que van donar lloc a una col·lecció de llibres (*Curs d'Història de Catalunya*, 13 volums entre 1983 i 1987).

Reformes arquitectòniques i modernització (1990-2002)

El 1990 l'entitat va recuperar el nom tradicional d'Arxiu Històric de la Ciutat i Manuel Rovira va ser-ne el nou director en el marc de la reorganització dels arxius municipals impulsada per Ramon Alberch, arxiver en cap de l'Ajuntament de Barcelona.

Després de molts anys d'anar ampliant el volum del patrimoni conservat, la Casa de l'Arxiver necessitava una reforma integral per reforçar l'estructura i millorar la funcionalitat de l'edifici. Les obres (1991-1998), dirigides pels arquitectes Roser Amadó i Lluís Domènech, van donar lloc a unes instal·lacions molt més adaptades a les necessitats actuals.

L'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona: una institució al servei del patrimoni, la informació, la recerca i la cultura (1917-2017)

Sebastià Riera i Viader

Simultàniament es va continuar treballant en la descripció dels fons, i es va editar una nova *Guia* (1995) que actualitzava la del 1983. En aquest període es va iniciar la catalogació per mitjà de bases de dades informàtiques. Des de l'any 2000 els catàlegs es van poder consultar per Internet, cosa que va fer més fàcil i ràpid l'accés a aquestes fonts d'informació. També es va incrementar la microfilmació de documents per fer-ne compatible la conservació i la consulta.

El Seminari d'Història de Barcelona (1994), confiat a l'historiador Ramon Grau, va tenir per finalitat coordinar i impulsar les activitats de recerca i difusió, com els Congressos d'Història de Barcelona –bianuals a partir del 1993–, la revista *Barcelona Quaderns d'Història* (1995) i la col·lecció *Quaderns del Seminari d'Història de Barcelona* (2000). El Seminari, fundat com un projecte dotat de vida pròpia, el 2001 va ser adscrit a l'Arxiu Històric, fet que li va donar estabilitat i en va garantir la continuïtat.

Quant a l'increment del patrimoni, en aquest període destaquen l'adquisició de l'arxiu fotogràfic de la família de fotoperiodistes Pérez de Rozas (1990), amb vuit-centes mil fotografies sobre tota mena d'aspectes de la vida barcelonina del segle xx, la cessió del fons d'humor gràfic de Jaume Perich (1998) o la donació de la documentació de l'alcalde de Barcelona Albert Bastardas (2001).

L'època actual: continuïtat i innovació (2002-2017)

Amb l'arribada del segle XXI l'Arxiu Històric ha hagut d'adaptar-se a les noves formes de consulta, caracteritzades per l'ús creixent de la pàgina web com a font per obtenir la informació sobre l'Arxiu i els seus fons, en detriment de les consultes presencials. Per afrontar aquest repte, Xavier Tarraubella, director de l'Arxiu des del 2002, ha impulsat la informatització dels catàlegs documentals, bibliogràfics i hemerogràfics. En suport paper s'ha publicat el *Catàleg dels pergamins municipals* (set volums entre el 2005 i el 2013) i *Barcelona fotografiada: Guia dels fons i les col·leccions de l'Arxiu Fotogràfic* (2007). Simultàniament s'ha promogut la digitalització de documents per facilitar-ne la consulta, tant presencial com remota, i es participa en el catàleg en línia de l'Arxiu Municipal i en el portal ARCA (Arxiu de Revistes Catalanes Antigues).

En relació amb l'increment dels recursos en línia, cal esmentar *Barcelona, darrera mirada* (2015), un producte digital multimèdia de divulgació històrica de la Barcelona del segle XIX que utilitza com a base els plànols anomenats *Quarterons Garriga*, adreçat a diversos tipus de públic, i que ha tingut una gran acollida.

El Seminari d'Història de Barcelona ha seguit promovent la recerca i la difusió de la història de la ciutat. A més dels Congressos d'Història de Barcelona, s'han organitzat

Jornades d'Estudi, de format més reduït, sobre temes relacionats amb els fons de l'Arxiu Històric. Quant a les publicacions, s'ha continuat l'edició de la revista *Barcelona Quaderns d'Història* i dels *Quaderns del Seminari d'Història de Barcelona*.

Fig. 7. Jornada de portes obertes a l'Arxiu, juny de 2011. AHCB.

En el camp de la difusió, a partir del 2009 s'han fet una sèrie d'exposicions de petit format, anomenades «Un tast de l'Arxiu», amb l'objectiu de donar a conèixer la diversitat i la qualitat dels fons que conserva la institució. També des del 2009 s'organitza cada any una «Jornada de Portes Obertes» en una data propera al Dia Internacional dels Arxius (9 de juny), per tal que els ciutadans puguin visitar i conèixer l'Arxiu i el seu patrimoni, una iniciativa que cada any té una gran èxit d'assistència.

L'Arxiu Històric ha continuat enriquint els seus fons mitjançant donacions i cessions. En els darrers anys les incorporacions més notables han estat els fons Casa Brusi (2008) – vinculat al *Diario de Barcelona*–, Estudi de Disseny Villuendas-Gómez (2008), Col·legi de l'Art Major de la Seda (2012), Col·legi de Procuradors dels Tribunals de Barcelona (2014) i *Oli* (pseudònim d'Enrique Oliván) d'humor gràfic (2015); a més, s'ha adquirit un rar i valuós fragment de carta portolana del segle XIV (2014).

L'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona: una institució al servei del patrimoni, la informació, la recerca i la cultura (1917-2017)

Sebastià Riera i Viader

LES FUNCIONS DE L'ARXIU HISTÒRIC

Des de la seva fundació, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona ha exercit les tres funcions que li són atribuïdes:

- a) Recollir i conservar fons documentals, bibliogràfics i hemerogràfics que es considerin d'interès per a la història de Barcelona.
- b) Facilitar la consulta d'aquests fons posant-los a l'abast dels investigadors i de tots els ciutadans interessats.
- c) Difondre el patrimoni documental i la història de Barcelona.

Amb l'exercici d'aquestes funcions, l'Arxiu Històric ha esdevingut un centre arxivístic, patrimonial i cultural de primer ordre, amb una projecció no solament a nivell barceloní i català sinó fins i tot internacional.

ELS FONTS

Els fons que es conserven a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona es configuren en tres grans tipologies: fons documentals, fons bibliogràfics i fons hemerogràfics.

Fons documentals

Els fons documentals apleguen la documentació de caràcter arxivístic, amb una cronologia entre el segle IX i l'actualitat. Es divideixen en Arxiu Medieval i Modern, fons gràfics i fons orals.

a). L'Arxiu Medieval i Modern

El nucli documental fundacional de l'Arxiu Històric està constituït per la documentació municipal medieval i moderna des de 1249 –any en què Jaume I va fundar el municipi barceloní– fins a la implantació del règim constitucional durant la primera meitat del segle XIX; entre aquesta documentació destaca per la seva importància la del Consell de Cent (1249-1714).

En aquests patrimoni, excepcional per la seva quantitat i qualitat, destaquen: el *Llibre del Consell* i el *Registre de deliberacions* o llibres d'actes dels òrgans de govern de la ciutat, que comencen el 1301; la col·lecció de pergamins municipals, amb més de 2.600 unitats del segle IX al XX, que inclou diversos privilegis reials; la col·lecció de manuscrits municipals, amb obres com els *Commentaria super Usaticis Barchinone* (1448) de Jaume Marquilles, il·luminats per Bernat Martorell; els processos o actes de les Corts catalanes, en les quals els síndics de Barcelona presidien el braç de les ciutats de jurisdicció reial; els *Fogatges*, censos dels «focs» o llars, que es feien per recaptar els donatius econòmics

a la Corona aprovats per les Corts; les sèries de correspondència rebuda i tramesa pels consellers, amb milers de cartes reials amb les signatures autògrafes dels monarques; les sèries d'*Ordinacions*, amb les disposicions normatives amb que la corporació municipal regulava diferents aspectes de la vida ciutadana; les *Ordinacions especials*, per les quals el mostassaf (un oficial de jurisdicció mixta reial-municipal) regulava tota l'activitat relacionada amb els mercats; els volums de *Clavaria*, amb la gestió del pressupost municipal; les *Imposicions* o impostos indirectes que cobrava la ciutat; els *Censals*, títols de deute públic emesos pel Consell de Cent per sufragar el dèficit dels pressupostos municipals; el *Manual de Novells Ardits* [notícies] o *Dietari de l'Antich Consell Barceloní*, on en un principi l'escrivà del racional anotava els esdeveniments que podien comportar una despesa per a la ciutat, bé que amb el pas del temps s'hi van incloure informacions sobre tots aquells fets que l'escrivà considerava d'interès; el *Manual* on es registraven les actuacions de l'escrivà major com a notari de la corporació municipal; les sèries *Plets i processos* i *Processos*, que recullen la documentació relacionada amb les causes judicials en què el Consell de Cent era part o jutge; la sèrie *Baronies de la ciutat*, amb la documentació relacionada amb l'administració dels llocs (Montcada, Flix, Elx i Crevillent, el comtat d'Empúries, etc.) sobre els quals el Consell de Cent va tenir jurisdicció senyorial en algun moment; la sèrie *Miscel·lània*, que inclou documents sobre els cònsols de catalans a ultramar, que eren nomenats pel Consell de Cent, i sobre la institució del carreratge, gràcies a la qual poblacions allunyades de Barcelona (Igualada, Granollers, Mollet, Martorell, etc.) se'n declaraven «carrers» i així podien gaudir dels mateixos privilegis que els barcelonins; i la documentació administrativa sobre proveïments (pa i carn).

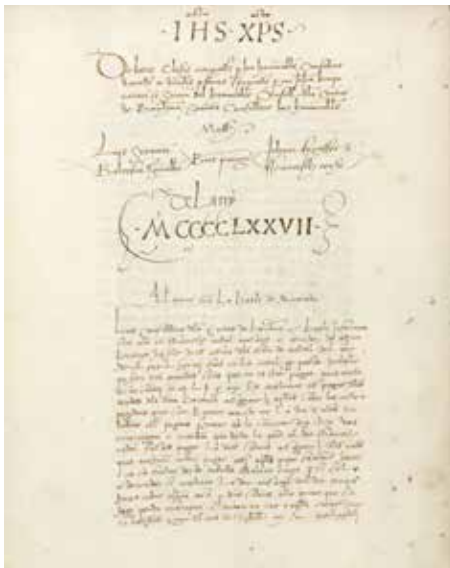

Fig. 8. Document de la sèrie *Lletres Closes* del fons del Consell de Cent, Any 1477. AHCB. Fons CCAM, vol 28.

Uns manuscrits especialment valuosos són els llibres de privilegis, tant pel seu contingut com per l'aspecte extern. A l'època medieval les monarquies i les institucions eclesiàstiques o públiques acostumaven a tenir en un còdex còpies notariales de tots els documents importants que rebien, especialment aquells que eren garantia d'un privilegi, una propietat, un dret o una jurisdicció. Aquests cartularis s'elaboraven per tenir fàcilment a l'abast els documents més importants i alhora per prevenir les conseqüències negatives d'una possible pèrdua dels originals.

L'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona: una institució al servei del patrimoni, la informació, la recerca i la cultura (1917-2017)

Sebastià Riera i Viader

El Consell de Cent va elaborar diversos llibres de privilegis, entre els quals destaquen el *Llibre Verd* i el *Llibre Vermell*, dits així pel color de les cobertes. El més important és el *Llibre Verd*, que té quatre volums amb un total de 917 documents dels anys 1025 al 1694; dels quatre volums del *Llibre Verd* el més notable es el primer, amb més de 50 folis ricament il·luminats en el taller dels pintors Ferrer i Arnau Bassa, fet que el converteix en un dels millors exemples de la miniatura gòtica catalana. Quant al *Llibre Vermell*, també té quatre volums, amb 731 documents dels anys 1095 al 1610, però l'ornamentació és més senzilla que la del *Llibre Verd*.

Així mateix es conserva documentació d'institucions directament vinculades al Consell de Cent, com el Consolat de Mar, tribunal amb jurisdicció en matèries mercantils i marítimes, i la Taula de Canvi, que va ser la primera corporació financera pública d'Europa i va començar a operar el 1401.

De l'època de l'Ajuntament modern posterior al 1714 són rellevants els llibres d'*Acords* o actes municipals; la documentació rebuda o tramesa a les autoritats superiors; els *Comptes de dotació*, que l'Ajuntament de Barcelona presentava a la Comptaduria de l'Exèrcit i Principat de Catalunya, sobre la gestió de la dotació econòmica que l'administració central lliurava anualment a la corporació; la *Majordomia de propis*, sobre la gestió econòmica del patrimoni municipal; la documentació generada pel control de les epidèmies (*Patents de sanitat*); la sèrie *Obreria*, amb llicències d'obres dels segles XVIII i XIX; els *Pregons* i els *Bans*, mitjançant els quals les diverses autoritats informaven a la població de les disposicions que s'havien de complir; i la sèrie *Guerres*, que inclou documentació referent a la Guerra Gran (1793-1795) contra el règim revolucionari francès, i a la Guerra del Francès (1808-1814), període en el qual Barcelona va estar ocupada per les tropes napoleòniques.

Per a l'època medieval i de l'Antic Règim cal esmentar la documentació generada per oficials reials amb funcions de govern sobre la ciutat (Arxiu del veguer i del corregidor), així com importants fons comercials (bàsicament empreses que van fer fallida en els segles XVIII i XIX), notariais (inventaris, capítols matrimonials, testaments, contractes dels segles XIV-XIX) i patrimonials (Reforma de la Via Laietana).

Capítol a part mereixen els fons gremials, amb documentació (llibres de privilegis, llibres d'ordinacions, alguns ricament il·luminats) d'uns noranta gremis i col·legis professionals; destaquen, pel volum i la qualitat de la documentació, els gremis d'argenters (amb els *Llibres de Passanties*, que inclouen prop de dos mil dissenys de joies dels segles XV al XIX), sabaters, hortolans, sastres, freners, fusters, blanquers i assaonadors, el Col·legi de l'Art Major de la Seda i el Col·legi dels Procuradors dels Tribunals.

En relació als segles XIX i XX l'Arxiu Històric compta amb fons privats i d'entitats d'importància, sobretot per a la història de la cultura, com el dels Jocs Florals de Barcelona, així com els procedents de llegats d'una setantena de personalitats de la cultura catalana, com els escriptors Jacint Verdaguer, Narcís Oller, Prudenci Bertrana i Josep Maria López-Picó, els arquitectes Miquel Garriga i Roca, Josep Oriol Mestres i Pere Falqués, l'urbanista Ildefons Cerdà, els historiadors Salvador Sanpere i Miqueli Francesc Carreras Candi i el polifacètic artista Apelles Mestres. Per a la història del periodisme cal tenir present el fons Casa Brusi, relacionat amb el *Diario de Barcelona*.

b). Fons gràfics

Un altre conjunt documental rellevant aplegat per l'Arxiu Històric des dels seus inicis és el format per documents de caràcter gràfic amb informació sobre la ciutat de Barcelona, amb una cronologia compresa entre el segle XIV i l'època actual. Es tracta de documents molt diversos, agrupats en tres grans apartats: documents cartogràfics, documents iconogràfics i documents textuais amb elements gràfics complementaris

Els documents cartogràfics són, bàsicament, mapes i plànols d'una gran importància per a l'estudi de la formació urbana de Barcelona. El fons de mapes antics és un dels més rics conservats en institucions públiques catalanes; hi destaca un fragment de carta portolana de Guillem Soler del segle XIV.

Els plànols conservats formen part de fons i col·leccions de procedència diversa, i inclouen plànols generals de Barcelona, així com plànols parcials de la ciutat, plantes d'edificis públics, plantes d'edificis privats, plantes d'edificis eclesiàstics i projectes no realitzats. Les autories són representatives de la història de l'arquitectura i de l'urbanisme de la ciutat, amb noms rellevants com Ildefons Cerdà, Miquel Garriga i Roca, Pere Falqués, Josep Oriol Mestres, Josep Fontseré i Léon Jaussely. En el conjunt de plànols destaquen els *Quarterons Garriga* –anomenats així per ser obra de Miquel Garriga i Roca–, un grup de 117 plànols parcel·lars manuscrits de la ciutat de Barcelona a escala 1:250, amb una representació molt precisa dels elements públics (carrers, places, baluards, fonts, sèquies, jardins, etc.), a més de plantes detallades de tots els edificis públics i religiosos de la ciutat a mitjan segle XIX.

El conjunt de documents iconogràfics el conformen principalment gravats, dibuixos i cartells. Dels gravats cal remarcar les nombroses vistes de Barcelona (representacions de la ciutat vista des de lluny i des d'una certa alçada, a mig camí entre la representació geogràfica i la concepció idealitzada) realitzades entre els segles XVI i XX. Altres gravats representen llocs o edificis de Barcelona, així com personatges i esdeveniments històrics rellevants.

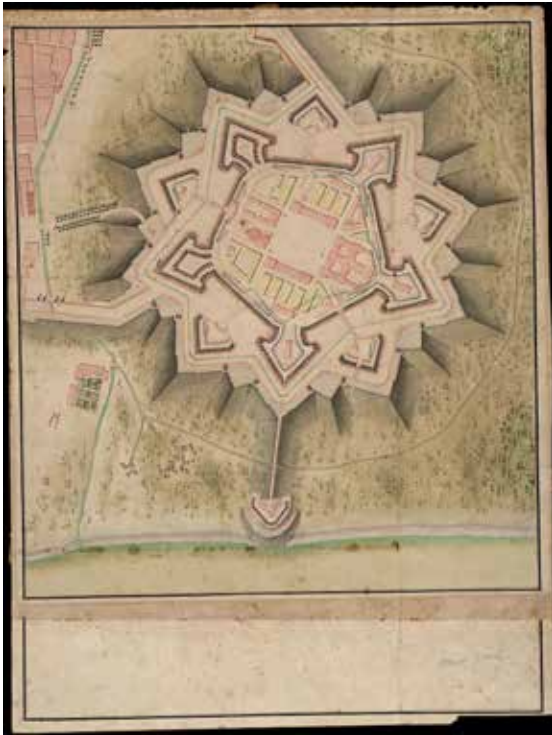

Fig. 9. Planta de la Ciutadella de Barcelona, any 1775. AHCB. Reg. 18.296.

Quant als dibuixos (imatges d'indrets i edificis de Barcelona, humor gràfic), inclouen obres d'il·lustradors destacats dels segles XIX i XX, com Onofre Alsamora, Dionís Baixeras, Apelles Mestres, Eusebi Planas, Modest Urgell, Ricard Opisso, Josep Bartolí, Cesc, Picarol, Ricard Castells, Oli o Jaume Perich.

Els cartells, per la seva banda, reflecteixen la gran diversitat dels esdeveniments que han tingut lloc a Barcelona, com l'Exposició Internacional de 1929, els Jocs Olímpics de 1992, les Festes de la Mercè, les fires i congressos, la propaganda política i comercial, els concerts o les representacions teatrals, amb una cronologia entre els segles XVIII i XX.

El tercer grup de documents gràfics aplega, entre altres tipologies, les col·leccions de goigs, romanços, auques, indianes, lletres de canvi, catàlegs d'exposicions d'art, ex-libris i naips. Aquest apartat, amb una cronologia entre els segles XVIII i XX, també inclou els anomenats *ephemera* (impresos que tenen vigència durant un temps breu), com ara felicitacions de Nadal, invitacions, menús, bitllets de loteria o programes de festa major, de concerts o de representacions teatrals.

c). Fons orals

En els anys trenta del segle XX Duran i Sanpere ja tenia el projecte de crear un «arxiu de la paraula». No va ser, però, fins al 1983 que es crea l'Àmbit de Fons Orals per recollir, conservar i difondre testimonis orals d'interès per a la història de Barcelona, aconseguits mitjançant donacions o com a resultat de projectes de recerca propis. El nucli fundacional va ser la donació dels testimonis orals sobre la Guerra Civil recollits per l'historiador Ronald Fraser per escriure l'obra *Recuérdalo tu y recuérdalo a otros*.

Entre les col·leccions aplegades amb posterioritat destaquen les relatives a les dones durant la Guerra Civil (Dones del 36), la Segona Guerra Mundial i el franquisme (Neus Català i Tomasa Cuevas), sobre el treball femení (Cristina Borderías i Sílvia Ventosa), sobre el cinema i l'espectacle català (Joaquim Romaguera) o sobre l'objecció de consciència al servei militar obligatori (Pepe Beunza).

L'Arxiu Històric també ha impulsat projectes propis de recollida de testimonis orals, com l'anomenat *Biografies*, amb històries de vida de ciutadans de Barcelona, el dels *Jocs Olímpics* sobre l'impacte urbanístic dels Jocs de 1992, el del propi *Arxiu Històric*, sobre la figura del seu fundador, Agustí Duran i Sanpere, o el de les *Primeres Jornades Catalanes de la Dona* de 1976.

Fons bibliogràfics

Quan el 1924 es va crear la secció de Biblioteca es volia aplegar tota la bibliografia barcelonina, tant els llibres la temàtica dels quals era Barcelona, com les obres editades a la ciutat de qualsevol tema. Gràcies a aquesta concepció inicial de la Biblioteca avui hom pot disposar d'un ampli fons antic d'obres editades a Barcelona sobre tota mena de temes (art, religió, ciències). Actualment la Biblioteca ja no pretén recollir tota la producció editorial barcelonina a causa de la gran quantitat d'espai i pressupost que això suposaria, sinó que s'ha especialitzat en obres que tractin sobre Barcelona en qualsevol aspecte.

Entre les publicacions més antigues destaquen les obres impreses a Barcelona entre els segles xv i xviii, en alguns casos exemplars molt rars, com les edicions de legislació. I entre els llibres més moderns són de gran interès les col·leccions de guies urbanes o turístiques de Barcelona i de publicacions de formats diversos emanades d'institucions públiques o privades de la ciutat (Ajuntament de Barcelona, Diputació de Barcelona, Mancomunitat de Catalunya, Generalitat de Catalunya, partits polítics, acadèmies, col·legis professionals, associacions de veïns, etc.). També és un centre de referència en el camp de les ciències auxiliars de la història (arxivística, paleografia, diplomàtica, codicologia i sigil·lografia, entre altres). A través de la secció de Biblioteca, l'Arxiu Històric participa en el «Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya».

Fig. 10. Llibres del fons del llegat efectuat per Eduard Toda, sala Dalmases. AHC. Jordi Calafell.

Tot i l'especialització en Barcelona, ja poc després de la seva creació la Biblioteca va començar a ampliar el camp de les seves especialitzacions en rebre diversos llegats de fons bibliogràfics privats, entre els quals cal destacar el fons Agustí Massana d'indumentària i arts sumptuàries, el fons Eduard Toda de temes hispànics i llibres de viatges en llengües estrangeres, el fons Rossend Serra Pagès de folklore i els fons del novel·lista Narcís Oller i del poeta Josep Maria López-Picó, aquests dos darrers especialitzats en literatura catalana.

Fons hemerogràfics

Fundada el 1928, l'Hemeroteca tenia per objectiu recollir les publicacions periòdiques (diaris, revistes, anuals) editades a Barcelona al llarg del temps. Aquesta funció s'ha continuat fins al dia d'avui sense interrupció i això ha convertit els fons hemerogràfics conservats a l'Arxiu Històric en la recopilació més completa que existeix de la premsa barcelonina.

En els seus inicis l'Hemeroteca es va basar en les col·leccions de diaris locals que s'havien anat recollint a les oficines municipals, en els exemplars cedits per l'oficina de premsa del Govern Civil, que els rebia de les empreses editores en virtut de les disposicions legals vigents, i en la donació feta per la Biblioteca de la Universitat de Barcelona el 1933. A més, l'Hemeroteca va rebre llegats de premsa importants, com els de Francesc Carreras Candi –un dels grans benefactors de l'Arxiu Històric–, Alexandre Galí, Rossend Serra i Pagès, Eudald Canibell i Rossend Partagàs. L'Hemeroteca s'ha mantingut al dia bàsicament per les donacions de les empreses editores, institucions públiques, entitats ciutadanes, partits polítics, sindicats, col·legis professionals, institucions oficials i associacions de tota mena que hi han enviat gratuïtament un exemplar de les seves publicacions.

Els fons de premsa apleguen des de les primeres publicacions seriades editades durant els segles XVII i XVIII fins a la premsa actual, passant pels primers diaris impresos a la ciutat, com el *Diario Curioso, Histórico, Erudito, Comercial, Público y Económico* del 1762, o el *Diario de Barcelona*, que es va començar a publicar l'any 1792. L'Hemeroteca inclou una bona part de les capçaleres de diaris editades durant els segles XIX i XX, amb títols tan emblemàtics com *El Vapor, El Constitucional, El Correo Catalán, Diari Català, El Diluvio, La Renaixensa, La Vanguardia, El Noticiero Universal, Las Noticias, La Veu de Catalunya, El Poble Català, Solidaridad Obrera, El Día Gráfico, La Publicitat, El Matí, La Humanitat, L'Opinió, La Batalla, Treball, Solidaridad Nacional, La Prensa, Tele/ eXpres, Mundo Diario, Avui* i *El Periódico*, entre molts altres. La premsa esportiva està representada pels diaris *Mundo Deportivo, La Rambla, Dicen* i *Sport*.

Pel que fa a les revistes, destaquen les primeres publicacions catalanistes, literàries, satíriques o artístiques, així com les revistes de caràcter polític i els setmanaris d'informació general. Alguns títols representatius són *El Europeo, La Flaca, L'Esquella de la Torratxa, La Campana de Gràcia, Cu-cut, Quatre Gats* i *Pèl & Ploma, La Il·lustració Catalana* i *Feminal, D'Ací d'Allà, Mirador, El Bé Negre, Mujeres Libres, Destino, Ariel, Serra d'Or, Gaceta Ilustrada* i *Tele-Estel*. En el camp de les publicacions adreçades a un públic femení destaquen *El Hogar y la Moda* i *Lecturas*.

I quant a la premsa infantil cal esmentar *En Patufet*, *Violet*, *TBO*, *El Capitán Trueno*, *Pulgarcito* i *Cavall Fort*.

També són remarcables les publicacions periòdiques editades per entitats, associacions, partits polítics o corporacions professionals de la ciutat, amb un relleu especial de la col·lecció de premsa clandestina i de l'exili republicà formada per més d'un miler de títols publicats durant la dictadura franquista, així com revistes i butlletins d'associacions i moviments veïnals.

L'Hemeroteca compta també amb un buidat de premsa, amb més de 350.000 notícies referents a Barcelona, que constitueix un fons únic sobre la història de la ciutat de gran valor per a la recerca. A més, a través de la secció d'Hemeroteca, l'Arxiu Històric participa en el projecte cooperatiu ARCA (Arxiu de Revistes Catalanes Antiques).

Fons fotogràfics

Des de la fundació de l'Arxiu Històric es va tenir com a objectiu reunir tots els documents que podien servir per millorar el coneixement de la història de Barcelona, fossin de qualsevol tipologia; no es tractava només de recollir documents textuais, sinó també documents gràfics, amb la fotografia ocupant un lloc destacat. El 1924 es va crear la secció d'Arxiu Fotogràfic; les seves col·leccions es van anar ampliant pels donatius d'entitats, de fotògrafs professionals i de ciutadans particulars. També es van fer algunes adquisicions importants, com l'arxiu del fotògraf Josep Postius (1983) de temàtica teatral i esportiva, i el fons de la família de fotoperiodistes Pérez de Rozas (1990), amb unes vuit-centes mil fotografies sobre nombrosos aspectes de la vida barcelonina en el segle xx.

Des dels seus inicis l'Arxiu Fotogràfic de l'Arxiu Històric va ser el millor centre d'aquestes característiques de la ciutat. Entre els diversos apartats en què es dividien els seus fons destacava la *Topografia de Barcelona*, amb imatges molt interessants de llocs com la Plaça de Catalunya, la Rambla i el Pla de Palau. Un altre apartat notable era la *Crònica Gràfica*, iniciada el 1931, amb reportatges fotogràfics de tota mena d'esdeveniments, oficials i populars, que reflectien la vida de Barcelona dia a dia; són d'especial interès les imatges dels anys de la Segona República.

A finals del segle xx l'Ajuntament de Barcelona va decidir unificar en l'Arxiu Fotogràfic els fons d'imatges de caràcter històric per millorar-ne la conservació, la descripció i la difusió. Així va ingressar-hi el 1993 el fons de l'Arxiu Fotogràfic de Museus, amb imatges de les peces dels museus municipals, dels edificis que els allotjaven i de les seves activitats des de l'Exposició Internacional de 1929 (Secció *El Arte en España*) fins al moment de la transferència.

L'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona: una institució al servei del patrimoni, la informació, la recerca i la cultura (1917-2017)

Sebastià Riera i Viader

El 1994 es va produir un altre ingrés important, el del fons de l'Oficina Tècnica d'Imatge –creada el 1970-, de temàtica molt variada (urbanisme i obres públiques, xarxa viària, actes oficials, serveis municipals, organització dels Jocs Olímpics i de l'Olimpiada Cultural de 1992). Finalment, també el 1994 es van incorporar els fons de Barcelona Holding Olímpic SA (HOLSA) i les seves filials Institut de Promoció Urbanística (IMPUSA), Anella Olímpica (AOMSA) i Vila Olímpica (VOSA) amb fotografies relacionades amb el desenvolupament urbanístic i arquitectònic de Barcelona amb motiu dels Jocs Olímpics de 1992.

A causa de les obres de reforma integral de la Casa de l'Ardiaca, acabades el 1998, l'Arxiu Fotogràfic es va traslladar a l'antic convent de Sant Agustí, i l'any 2009 va esdevenir un centre arxivístic autònom integrat en l'Arxiu Municipal de Barcelona.

EL TRACTAMENT TÈCNIC: DESCRIPCIÓ, RESTAURACIÓ I REPRODUCCIÓ

Els documents que es conserven a l'Arxiu Històric requereixen un tractament tècnic per part de professionals diversos (especialistes en arxivística, biblioteconomia, restauració de paper i tècniques de digitalització) per garantir-ne la conservació, la consulta i la difusió. La identificació, la classificació i la descripció són processos tècnics bàsics que s'apliquen als fons per posar-los a l'abast dels ciutadans mitjançant l'elaboració d'inventaris, catàlegs i bases de dades.

Fig. 11. Taller de restauració de l'Arxiu. AHCB. Pep Parer.

En un centre com l'Arxiu Històric, amb documents des del segle IX, són fonamentals les actuacions per garantir la correcta conservació dels fons i la seva preservació permanent. La protecció i la instal·lació adequada de la documentació, el control de plagues i rosegadors i unes condicions idònies de temperatura i humitat en els dipòsits on es guarden els documents són mesures preventives bàsiques. La fragilitat del suport paper fa que aquestes mesures siguin imprescindibles. Simultàniament als controls de conservació, la secció de Restauració també realitza intervencions curatives en documents malmesos, ja sigui pel seu propi envelliment, per factors externs o bé per manipulacions inadequades.

La reproducció és una altra mesura molt útil per preservar els documents originals i alhora permetre l'accés dels investigadors i ciutadans en general a la informació. Durant dècades la tècnica de reproducció més habitual ha estat el microfilm, però actualment la tecnologia digital és la més utilitzada.

LA CONSULTA I L'ACCESIBILITAT DELS DOCUMENTS

L'Arxiu Històric disposa de diferents espais de consulta on els investigadors i els ciutadans són atesos per personal especialitzat. La consulta dels documents es fa cada vegada més mitjançant còpies digitals per garantir alhora la conservació dels originals i l'accés dels usuaris a la informació. També s'ofereix la pàgina web com a plataforma per accedir des d'Internet a inventaris i catàlegs, a bases de dades i a documents digitalitzats. Aquesta consulta no presencial està adquirint una importància creixent, i és de preveure que sigui cada vegada més utilitzada en el futur.

Fig. 12. Sala de Consulta General. AHCB. Pep Parer.

LA RECERCA

L'Arxiu Històric sempre ha promogut la investigació de la història de Barcelona. Seguint aquesta política s'han publicat fonts com el *Dietari de l'Antich Consell Barceloní* (28 volums entre el 1892 i el 1975, dels quals l'Arxiu s'ha encarregat de l'edició a partir del volum 18 publicat el 1965) o l'edició facsímil del primer volum del *Llibre Verd* de privilegis (2004).

Un altre objectiu ha estat l'edició de revistes acadèmiques per publicar treballs de descripció elaborats per facilitar la tasca dels estudiosos. La revista *Recull de Documents i Estudis* (1920-1923) va tenir continuïtat amb *Documentos y Estudios* (1961-1978), on es

L'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona: una institució al servei del patrimoni, la informació, la recerca i la cultura (1917-2017)

Sebastià Riera i Viader

van publicar articles de descripció dels fons documentals de gran qualitat. Vinculada a l'Àmbit de Fons Orals, entre els anys 1989 i 2012 l'Arxiu Històric va participar en l'edició de la revista *Historia y Fuente Oral* –que a partir del 1996 es va anomenar *Historia, Antropología y Fuentes Orales*–, publicació molt prestigiosa en el seu camp en el món cultural hispànic. A més, impulsada pel Seminari d'Història de Barcelona, s'edita la revista *Barcelona Quaderns d'Història* (des del 1995), formada per volums monogràfics on es publiquen les actes dels Cursos i dels Congressos d'Història de Barcelona, de gran interès per als investigadors. Així mateix es va editar la col·lecció *BCN Biblioteca Històrica* (7 volums entre 1997 i 2001), amb textos vinculats als Congressos de Barcelona IV (*Barcelona i l'espai català. Ciutat i articulació del territori*, 1995) i V (*Centenari de les agregacions municipals*, 1997) i l'obra *Barcelona i els seus dirigents, 1096-1291* de Stephen P. Bensch. L'Arxiu Històric també edita els *Quaderns del Seminari d'Història de Barcelona* (des del 2000), que donen a conèixer recerques d'abast mitjà i assaigs sobre diferents facetes de la història de la ciutat, fruit de les activitats ordinàries del Seminari o bé amb aportacions d'investigadors independents.

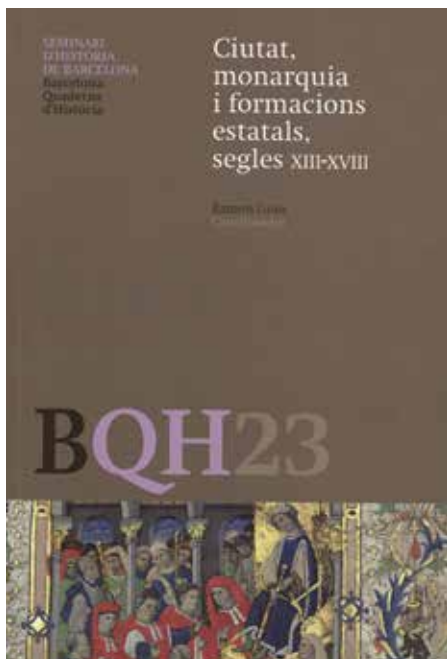

Fig. 13. Coberta de la revista *Barcelona Quaderns d'Història*, núm. 23, any 2016. AHCB.

Com ja s'ha dit, un altre vincle de l'Arxiu Històric amb la investigació són els Congressos d'Història de Barcelona. El 1982 es va celebrar el primer, i des de la tercera edició (1993) són bianuals i en cada convocatòria es dediquen a un tema monogràfic, seguint la producció historiogràfica general i alhora destacant els períodes i fets crucials del passat de la ciutat. La recerca també s'ha impulsat amb les Jornades d'Estudi sobre temes (cartografia, gremis, humor gràfic) relacionats amb els fons documentals de l'Arxiu.

D'altra banda, mitjançant la conservació, ampliació i descripció del patrimoni documental de Barcelona, l'Arxiu Històric ha fet possible que s'elaboresin monografies que han tingut una gran influència en la historiografia, com *Ferran II i la ciutat de Barcelona, 1479-1516* de Jaume Vicens Vives, *The early history of deposit banking in Mediterranean Europe* d'Abbott Payson Usher, *La Catalogne dans l'Espagne moderne. Recherches sur les fondements économiques des structures nationales* de Pierre Vilar, *Honored citizens of Barcelona. Patrician culture and class relations, 1490-1714* de James Amelang, o *The Tragic Week* de Joan Connelly Ullman.

LA DIFUSIÓ

L'interès per la divulgació del patrimoni documental i de la història de Barcelona en un sentit ampli ha estat una constant en les activitats de l'Arxiu Històric; aquesta tasca de difusió, adreçada a diferents tipus de públic (des d'estudiants universitaris estrangers a públic local en general), s'ha efectuat mitjançant exposicions, cursos, conferències i visites guiades.

Les exposicions, la majoria d'organització pròpia, han tingut un ampli ventall de temàtiques, des del pessebrisme fins a les commemoracions de grans figures de la cultura catalana, sense oblidar les temàtiques de caire més social o polític quan les circumstàncies ho han permès i ho han fet aconsellable. El 2009 es va iniciar el cicle d'exposicions «Un tast de l'Arxiu», que permet donar a conèixer el ric patrimoni de la institució a través d'exposicions temàtiques de petit format. Per la seva banda, el Seminari d'Història de Barcelona ha organitzat cursos sobre diversos aspectes de la història de la ciutat des del 1994.

Fig. 14. Consultant la web de l'Arxiu des d'un mòbil. Any 2017. AHCB. Eva Guillamet.

Una iniciativa amb un gran ressò popular ha estat la celebració anual, des del 2009, de la «Jornada de Portes Obertes», en ocasió del Dia Internacional dels Arxius (9 de juny), que sovint coincideix amb la festivitat del Corpus Christi i amb la festa de l'«Ou com balla», una tradició barcelonina que el brollador de la Casa de l'Ardiaca ha contribuït a mantenir des dels anys vint del segle passat.

L'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona: una institució al servei del patrimoni, la informació, la recerca i la cultura (1917-2017)

Sebastià Riera i Viader

Epíleg

Al llarg dels seus cent anys d'existència, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona ha excel·lit en el compliment de les funcions que li han estat assignades, adaptant-se a les circumstàncies de cada moment i superant de vegades notables dificultats. Destaca la figura del seu fundador, Agustí Duran i Sanpere, personatge polifacètic que va saber crear un centre arxivístic amb una considerable incidència en la cultura catalana, tant per la quantitat i qualitat dels fons conservats com per la voluntat de difondre el coneixement del patrimoni documental i la història de Barcelona entre la ciutadania. Però cal no oblidar que la seva tasca ha tingut continuïtat en els professionals que l'han succeït i que han sabut mantenir l'Arxiu Històric en un gran nivell, sempre al servei del patrimoni, la informació, la recerca i la cultura.

Una bona mostra de la bona sintonia que hi ha hagut entre l'Arxiu Històric i el món cultural barceloní és el fet que al llarg de la seva història el centre ha rebut nombroses donacions i dipòsits de fons de tota mena, o ha pogut adquirir fons privats en molt bones condicions econòmiques, gràcies a la sensibilitat de molts barcelonins amants de la cultura que han vist en l'Arxiu Històric una institució plenament capacitada per garantir alhora la conservació i la difusió dels fons rebuts.

Nota de l'Editorial:

Sebastià Riera i Viader (Barcelona, 1950). Arxiver i historiador. Ha estat director de l'Institut Municipal d'Història de Barcelona (1986-1987), arxiver i cap de fons documentals de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (1988-2016). Ha publicat treballs d'història medieval i d'història contemporània de Barcelona i Catalunya -*L'Estatut d'Autonomia de Catalunya 1979*, 4 v., 1982, amb J. Sobrequés, Premi Jaume Carner 1983 de l'Institut d'Estudis Catalans; *Cartes de Ferran II a la ciutat de Barcelona (1479-1515)*, 1999; *Les fonts municipals del període 1249-1714. Guia d'investigació*, 2001; *Onze de setembre. Història de la commemoració de la Diada a Barcelona*, 2013, entre altres-. Ha estat professor del Departament d'Història Moderna i Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona (1980-2014).